

ТРАНСФОРМАЦІЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ)

Національний авіаційний університет;
e-mail: chenbai@gmail.com; ORCID: 0000-0003-3744-3166

Анотація. У статті досліджується трансформація ідентичності в умовах інформаційно-технологічної революції, яка характеризується впливом новітніх інформаційно-комунікаційних технологій як на всі сфери життя суспільства, так і на буденне життя людини. Авторка акцентує увагу на особливостях психологічного, соціологічного і філософського осмислення поняття ідентичності в нових соціокультурних умовах. Показано, що глобальні зміни, які відбуваються сьогодні в усьому світі, призводять до трансформації всіх базових елементів культури, що суттєво впливає на умови формування ідентичності. Підкреслено, що сучасне суспільство пропонує індивіду альтернативні моделі ідентифікації, створюючи нові її види, зокрема, віртуальну.

Ключові слова: ідентичність, ідентифікація, криза ідентичності, трансформації, інформаційно-технологічна революція, інформаційні мережі, віртуалізація, знак.

Вступ

У сучасних умовах суспільного розвитку існують вагомі причини вважати, що ми живемо в період масштабних історичних перетворень. Нова епоха розвивається під впливом науки, мегатехнологій і глобальних інформаційних мереж, які стали основою становлення інформаційного суспільства на початку ХХІ століття.

В уявленнях мислителів індустріальної епохи, зокрема К. Маркса і його послідовників, людська здатність раціонально пізнати світ і самих себе стане запорукою творення історії. Відповідно до цього твердження, подальший розвиток науки і технологій забезпечуватиме стабілізацію і впорядкованість світу. Таку позицію поділяла більшість мислителів тих часів. Письменник Дж. Оруел у романі-антиутопії «1984» описує появу занадто стабільного і впорядкованого суспільства, в якому всі його члени є гвинтиками одного великого механізму, діють подвійні стандарти, поліція думок, міністерство кохання, нова мова тощо. Цей твір не втрачає актуальності й сьогодні, оскільки змушує замислитися, наскільки точним виявився прогнозований сценарій розвитку суспільства майбутнього, написаний сімдесят років тому. За передбаченням автора роману, функції контролю за особистим життям громадян у майбутньому виконуватимуть екрани телевізорів. У ХХІ столітті цим переймаються різні соціальні мережі, слідкуючи за нашими діями, переміщеннями, оцінюючи смаки, коментарі в інтернеті тощо.

Новий етап у розвитку цивілізації в усіх сенсах виявився значно складнішим, ніж прогнозувалося. Головною його особливістю стала надзвичайна динамічність і певна невизначеність соціальних перетворень, що відбуваються в умовах інформаційно-технологічної революції. Не випадково відомий глобаліст Е. Гіденс схарактеризував сучасний світ як «нестримний», зазначивши при цьому, що ми живемо в часи «змін, які впливають ледь не на кожний аспект того, що ми робимо. Нехай на гірше чи на краще, ми просуваємося вперед до глобального ладу, якого ніхто повністю не розуміє, але наслідки якого ми всі відчуваємо» (Гіденс, 2004: 10). У середовищі дослідників панують різні точки зору щодо подальших перспектив суспільного прогресу. Та

цілком слушно видається позиція Дж. Мартіна, який писав, що «відмовитись від технології чи зупинити її подальший розвиток – означає приректи світ на небачені труднощі» (Мартин, 1986: 372). Так, інноваційні комунікаційні технології суттєво покращують якість людського життя, полегшують працю, значно розширюють можливості для самореалізації особистості, забезпечують комфортні умови для спілкування, стирають просторові обмеження. Проте, водночас, вони впливають на світосприйняття і світорозуміння людини, відкриваючи нові можливості для маніпулювання її свідомістю. У цьому контексті В. Онопрієнко зазначає, що «свобода людини у прийнятті тих чи інших рішень виявляється уявною, що призводить до втрати реальності оточуючого світу, сприяє індивідуалізації суспільства і зростанню самотності, створює загрозу існування тілесності людини й підриває уявлення про людську унікальність і неповторність» (Онопрієнко, 2015:29).

На думку більшості сучасних дослідників, як будь-який інший соціокультурний феномен, новітні технології варто розглядати й оцінювати лише в контексті глобалізаційних процесів, що відбуваються в наш час. Такий підхід ще в 70-х роках минулого століття запропонував Г. Шиллер, коли стверджував: «Технічні новації, які з'являються у результаті значних витрат, навряд чи є випадковими відкриттями або автономними явищами» (Шиллер, 1980: 249-250). Мислитель наголошував, що технічний прогрес не можна сприймати однобічно, ігноруючи при цьому почуття особистої безпорадності, яке охоплює більшість громадян промислово розвинених країн через складність пристосування до світу, який швидко змінюється.

Проблема ідентичності є перманентно актуальною, проте в останні роки кількість публікацій соціологів, філософів, психологів, які присвячені аналізу конкретних різновидів ідентичностей, їхнім особливостям, чинникам, що впливають на формування ідентичностей в нових соціокультурних умовах, значно зростає. Такий інтерес викликаний процесами глобалізації, віртуалізації, створення мережових спільнот, що визначають прогресивний розвиток суспільства на початку нового тисячоліття, і які істотно впливають

на умови формування ідентичності. Проте, не зважаючи на значну кількість міждисциплінарних досліджень, досі відсутня визначеність щодо питань: «Як співвідносяться ідентичності із соціальними змінами, що відбуваються: зберігаються чи зникають?», «Чи вдасться людині, яка живе в умовах повсюдного застосування інноваційних комунікаційних технологій, різних баз даних і т.ін., одночасно відповідати новим правилам життя і не втрачати при цьому своєї особливості?». Це змушує дослідників перманентно переглядати та коригувати існуючі концепції ідентичності, акцентуючи увагу на її трансформаціях у новій соціокультурній реальності. Адже саме ідентичність є первинною і необхідною умовою постійного розвитку особистості, яка допомагає сформувати власний погляд на соціальну дійсність, долати ризики, які стали невід'ємними складовими буденного життя, знайти своє місце в динамічному соціумі.

Метою дослідження є виявлення особливостей трансформації ідентичності в умовах інформаційно-технологічної революції, коли під впливом науки, інформаційно-комунікаційних технологій, глобальних інформаційних мереж змінюються стиль і форми соціального життя.

Методологія дослідження

У процесі дослідження застосовано соціокультурний методологічний підхід, який дозволить розглянути трансформації ідентичності в контексті змін, що відбуваються в умовах глобалізації і віртуалізації культурного простору. За допомогою порівняльного аналізу авторка виявляє особливості у висвітленні поняття і природи ідентичності в психологічних, соціологічних і філософських теоріях.

Результати

Як уже було зазначено, проблема ідентичності є міждисциплінарною і залишається постійним об'єктом дослідження фахівців, які висвітлюють її з позицій нових аспектів осмислення. Філософське дослідження феномену ідентичності має багатовікову історію, починаючи з епохи Античності й до наших днів. У класичній філософській традиції ідентичність постає найважливішою характеристикою особистості, фундаментальною основою буття, яка передбачає збереження самототожності і протистоїть «відмінності». За словами Г. Носової, «поняття «ідентичність» сприймалося як самодостатнє і інтуїтивно зрозуміле. Перш за все, ідентичність тлумачилася як стале уявлення про належність людини до певної соціальної спільноти, яка визначає її систему цінностей, соціокультурні орієнтири та переваги, мотивацію вчинків, образи «чужих» та «своїх»» (Носова, 2016: 39). Так, осмислення ідентичності відбувалося через такі поняття, як «тотожність», «самототожність», «самопізнання». У постнекласичній філософії відбулася зміна поглядів на ідентичність, про що свідчить сконцентрованість уваги дослідників на поняттях «інаковість», «відмінність», «множинність». Починаючи з другої половини ХХ століття, проблема ідентичності

виходить за межі філософії і стає міждисциплінарною.

У перекладі з латинської термін ідентичний – *identicus* означає «тотожний», з англійської *identity* перекладається як «справжність». У філософському енциклопедичному словнику він тлумачиться буквально як «те саме» (Філософський енциклопедичний словник, 2002: 233). Е. Еріксон, який запровадив термін «ідентичність», визначав її як «внутрішню неперервність самопереживання індивіда», інтеграцію переживання людиною як своєї самототожності, так і тотожності із соціальною групою. Головними причинами виникнення й формування ідентичності, на думку психолога, стають мінливі процеси у соціальній реальності та культурні особливості буття в соціумі (Еріксон, 1999: 145). Е. Еріксон указує на особливий взаємозв'язок соціального та індивідуального, не відділяючи соціальну реальність від особистісної ідентичності. Остання визначається через гармонійне поєднання ідей, образів, цінностей і вчинків індивіда з домінуючим у даний історичний період соціально-психологічним образом людини та прийняття його як власного (Еріксон, 1954: 203-204). Така позиція отримала подальший розвиток у теорії сучасного соціального психолога Р. Баумайстера, який розглядає становлення ідентичності як соціального і культурного феномену в історичній перспективі, починаючи з епохи Середньовіччя і до наших днів. Автор виділив п'ять історичних етапів формування ідентичності залежно від стану суспільства, дослідивши зміни в її структурі. Р. Баумайстер виявляє соціальні, економічні, релігійні, філософські, культурні підстави для появи і розвитку ідентичності як реального соціального явища, і як теоретичного поняття. У підсумку мислитель довів, що ідентичність є процесом самовизначення (Баумайстер, 1986). Об'єднуючою позицією психологічних досліджень ідентичності є та, що формування людської особистості відбувається завдяки розумінню індивідом, водночас, як своєї подібності, так і відмінності від інших. У такий спосіб виникає уявлення про своє «Я», яке й утворює ідентичність. Так, за визначенням А. Турена, «ідентичність є усвідомленим самовизначенням соціального суб'єкта» (Touraine, 1973: 360), а ідентифікація постає процесом ототожнення індивіда або соціальної групи з іншим індивідом або соціальною групою.

У свою чергу, критикуючи концепт ідентичності, З. Бауман визнає його гносеологічну цінність для вивчення особливостей розвитку сучасного суспільства. На думку дослідника, ідентичність «стає призмою, крізь яку розглядаються, оцінюються і вивчаються важливі риси сучасного життя» (Бауман, 2005: 113). У концепції теоретика соціології Т. Парсонса ідентичність постає способом прийняття особистістю певних соціальних ролей при входженні в різні групи, які й визначають її ідентичність (Парсонс, 1954: 25). З позиції Бергера і Лукмана, ідентичність є тим засобом, за допомогою якого відбувається конструювання реальності в певному суспільстві. Набуття нової ідентичності, як стверджують ці дослідники, відбувається шляхом задоволення потреби індивіда в отриманні нового

соціального статусу і необхідного для цього набору соціальних ролей. Важливого значення у цьому випадку набуває визнання ідентичності індивіда на відповідному для нього рівні іншими (Бергер, Лукман, 1995). Так, соціологи переконують, що трансформації ідентичності зумовлені тими змінами, які відбуваються в суспільстві в певну історичну епоху. Особливість соціологічного підходу полягає в з'ясуванні того, які саме соціальні інститути впливають на цей процес.

Свого часу ґрунтовне філософське дослідження різних аспектів ідентичності здійснив І. Кон. Узагальнюючи нові здобутки наук про людину – психології, соціології, історії, етнографії, мислитель шукав відповіді на питання: «Що таке людське «Я»? «Як формується і змінюється структура і зміст індивідуальної самосвідомості в історії культури й у процесі розвитку особистості»? «Чи здатна людина до об'єктивного самопізнання і творення самої себе»? (Кон, 1978). Іншим філософом, який всебічно досліджував означену проблему, був Ю. Хабермас. Сконцентрувавши увагу на структурі ідентичності, він виділив соціальну ідентичність (горизонтальне вимірювання) та особистісну (вертикальне вимірювання). У межах цих складових реалізується «балансуюча Я – ідентичність». Встановлення балансу відбувається за допомогою технік взаємодії, визначальною в яких є мова. За Ю. Хабермасом, через освоєння різної техніки людина прагне відповідати соціальним нормам, зберігаючи при цьому свою неповторність. «Розуміння людиною самої себе залежить не лише від того, як вона сама себе описує, але і від тих зразків, які вона наслідує. Самототожність «Я» визначається водночас тим, як люди себе бачать і якими б вони хотіли себе бачити», – писав Ю. Хабермас (Хабермас, 1995: 7). Таку традицію тлумачення ідентичності продовжив інший німецький дослідник, В. Хесле, розглянувши її загальнолюдську і нормативну сутність. На думку мислителя, головним в ідентичності постає зберігання об'єкта в часі, а її компонентами є тіло, пам'ять, рефлексія, синтетична єдність апперцепції, тобто здатність усвідомлювати будь-яке чітке існування як своє особистісне – «Я відчуваю, що Я втомився», криза ідентичності тощо (Хесле, 1994: 113-123). На певному етапі, як стверджують деякі сучасні дослідники, увагу до терміну «ідентичність» посилила втрата довіри до традиційної понятійності, що спричинило «наростання невизначеності самих визначень цього поняття» (Г. Носова). Зокрема, С. Хантінгтон стверджує, що ідентичність є «настільки ж обов'язковою, наскільки ж невиразною», оскільки є «множинністю, що не піддається суворому визначенню і звичайним вимірювальним методам» (Хантінгтон, 2003: 12-13).

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що проблема ідентичності всебічно досліджувалася протягом декількох десятиліть і широко представлена в міждисциплінарному науковому просторі. Проте в умовах повсюдного упровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій,

означена проблема не просто не втрачає значущості й актуальності, а продовжує й далі розкриватися сучасними дослідниками, які декларують нові погляди на ідентичність і особливості її трансформації в ситуації, коли відношення між індивідуальним і соціальним перетворюється на суперечність.

Обговорення

Прискорення темпів науково-технічного прогресу вплинуло на суспільні відносини і зв'язки, які характеризуються високим рівнем мобільності. Загальний контекст сучасності окреслює інформаційно-технологічна революція, коли інформаційні мережі надають соціальному життю «нової форми, а соціальному часу і соціальному простору – нових характеристик» (Ягодзінський, 2015: 20). В умовах швидкого зростання темпів традиційні соціальні інститути поступово втратили стабільність, що призвело до необхідності вибору людиною нових ідентичностей. За словами О. Крилова, нині відбувається процес «еволюції ідентичностей», який характеризується тим, що традиційні ідентичності не зникають, але втрачають своє значення, і водночас з'являються нові, яких раніше не було (Крилов, 2012). Глобальні зміни, що зачіпають усі країни й регіони, призводять до трансформацій усіх базових елементів культури: мови, цінностей, стандартів людської поведінки, традицій тощо. У такий спосіб поступово стираються межі між «своїм» і «чужим». Традиційні елементи, які визнаються непривабливими і непотрібними в нових соціокультурних умовах, витісняються новими. Наслідком такого стану речей стає нівелювання відмінностей у культурних і поведінкових стереотипах, що призводить до зміни образів деяких соціальних груп і спільнот через їхню орієнтацію на чужі, які не були характерними для них раніше, зразки. Такий сценарій розвитку світу, за свідченням глобалістів, закладено у самому концепті глобалізації.

Однією з глобальних проблем нині визнано нерівномірність індивідуального і суспільного розвитку. Одним із перших про це заявив М. Кастельс, поставивши питання: «Як об'єднати нові технології і колективну пам'ять, універсальну науку й общинну культуру, пристрасті і розум? Чому ми спостерігаємо в усьому світі протилежну тенденцію, а саме, збільшення дистанції між глобалізацією й ідентичністю, між «Мережею» і «Я»?» (Кастельс, 2000: 44). Через такий стан у сучасних соціально-гуманітарних дослідженнях ідентичність визначають як структуру, що змінюється, розвивається впродовж життя індивіда, долаючи кризові стани. Так, вітчизняні дослідники П. Гнатенко і В. Павленко, здійснивши філософський і соціально-психологічний аналіз співвідношення понять «ідентичність» та «ідентифікація», визначили головну ознаку ідентифікації – процесуальність (Гнатенко, Павленко, 1999). При цьому необхідно зауважити, що зміни в ідентичності можуть відбуватися як у прогресивному, так і в регресивному напрямках.

Залучення до всесвітньої інформаційної мережі дало підстави індивіду вважати себе «всеприсутнім» і «всезагальним». За таких умов, як слушно зазначає Г. Носова, межі ідентифікації і самоідентифікації розмиваються (Носова, 2016: 81). Технологічне суспільство пропонує людині альтернативні можливості для ідентифікації, створюючи нові її види: віртуальну, корпоративну, за стилем життя та ін. Віртуальність представляє і спричиняє нову дійсність, утворюється певне віртуальне середовище, в якому «...людина сприймає себе такою, що перебуває в даній реальності і діє так, нібито ця реальність має характеристики звичайної емпіричної реальності, хоча вона й позбавлена частини її основних властивостей» (Хорунжий, 1997: 54). Залишивши мережу, людина почувається відірваною від «реальності» – відчуває дисконфорт, розгубленість перед справжнім світом, що поступово може призвести до її самоізоляції. Такий стан є цілком закономірним, оскільки тривале перебування у віртуальному світі, коли віртуальна комунікація заміщує безпосереднє спілкування з людьми, впливає на мовлення людини, яким ведеться діалог. Як слушно зазначає к цьому зв'язку Л. Дротянко, «діалог стає все більше опосередкованим, із нього поступово усувається емоційна складова, притаманна безпосередньому спілкуванню... Такий діалог постає як віртуальна взаємодія, оскільки втрачається духовно-душевна енергія, що пронизує безпосередній діалог. Разом із цим відбувається втрата особистістю самої себе» (Дротянко, 2015: 21).

На думку сучасних дослідників, у віртуальній культурі змінюється сам принцип існування і розуміння культури через «зникнення значення» знака. Знаки віртуальної культури породжують нову дійсність, а суспільство описується за допомогою різноманітних знакових форм. Так, аналізуючи причини невизначеності розвитку сучасного суспільства, Г. Носова зазначає, що однією з них стала зміна статусу і ролі знання, яке в індустріальну епоху слугувало засобом приросту капіталу. За словами дослідниці, реальна віртуальність інформаційного суспільства не потребує такого практичного знання і «базується на «інформативності», яка перетворює все, в тому числі і знання, на повідомлення, на знак, який уже ніяк не пов'язаний зі змістом» (Носова, 2016: 83). У такий спосіб втрачається значення змісту, оскільки має значення лише «форма», яку надає знак. Саме через ототожнення себе з певним знаком індивід і отримує певну ідентичність. Отже, основною умовою існування ідентичності віртуальної культури постає формування знакової форми – створення іміджу, рекламного образу, упаковки та інше (Носова, 2016: 84).

Висновки

Як слідує з проведеного дослідження, в якості необхідної умови успішної соціальної адаптації сучасної людини до нових соціокультурних умов з необхідністю розглядається її здатність віднайти й зберегти ідентичність. Адже кожен із нас час від

часу змушений вирішувати непросте завдання: як у новій соціальній ситуації не втратити себе, зберегти особистісну цілісність і стабільність. Лише через усвідомлення власної ідентичності людина може стати самою собою. Саме це мав на увазі Е. Тоффлер, який ще у 80-х роках минулого століття писав, що мільйони індивідів напружено шукають власну ідентичність або якусь магічну терапію, яка полегшує воз'єднання їхньої особистості, для того, щоб здолати хаос, внутрішню ентропію, сформуванню власний порядок. Суспільне і буденне життя в наш час сповнені ризиків, що робить неможливою стійку як соціальну, так і особистісну ідентичності. Сьогодні, як слушно зауважують Е. Данилова та В. Ядов, те, що донедавна називали «кризою ідентичності», стає нормою (Данилова, Ядов, 2004). З такою точкою зору важко не погодитися, оскільки для багатьох людей, особливо для молоді, немає нічого важливішого, ніж синхронізуватися з певними формами-знаками. У перспективі це може призвести до негативних, руйнівних наслідків для суспільства і культури.

У колах дослідників не існує одностайної позиції щодо перспектив віртуалізації соціальних практик, проте ними неодноразово висловлювалася думка, що сучасна людина вперше в історії опинилася перед викликами її інтелекту, можливості ідентифікуватися. Так, вивчаючи феномен відчуженості людини, М. Ігнатов стверджує, що «на зламі XX-XXI століть є сенс піднімати питання про пріоритетне значення особистої ідентичності та індивідуальності. Подолання відчуження і є розумінням, усвідомленням і проектуванням історичної людини і суспільства» (Ігнатов, 2011: 17).

Список літератури

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман; пер. с англ., под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Логос, 2005. – 390 с.
2. Бергер П. Социальное конструирование реальности: Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман; пер. с англ. Е. Руткевич. – М.: Academia-Центр; Медиум, 1995. – 323 с.
3. Гіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя / Е. Гіденс. – К.: Альтерпрес, 2004. – 100 с. – («Сучасна гуманітарна бібліотека»).
4. Гнатенко П. І. Ідентичність: філософський та психологічний аналіз / П. І. Гнатенко, В. М. Павленко. – К.: АРТ-ПРЕСС, 1999. – 466 с.
5. Данилова Е. Н. Нестабильная социальная идентичность как норма современных обществ / Е. Н. Данилова, В. А. Ядов // Социологические исследования. – № 10 (246). – 2007. – С. 27-30.
6. Дротянко Л. Г. Філософія діалогу в культурі інформаційної ери / Л. Г. Дротянко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1(21). – К.: НАУ, 2015. – С. 19-22.
7. Эрикссон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эрикссон. – М.: Гардарики, 1999. – 255 с.
8. Ігнатов М. А. Феномен отчуждения в дискурсе информационно-сетевой культуры: автореф. дисс. на получение уч. степени канд. филос. наук: спец. 09.00.13 ...канд. филос. наук: 09.00.13 / М. А. Ігнатов – Белгород, 2011. – 21 с.
9. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс; пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

10. Кон И. С. Открытие «Я» / И. С. Кон. – М: Политиздат, 1978. – 367 с.
11. Крылов А. Н. К вопросу о кризисе идентичностей / А. Н. Крылов // Знание. Понимание. Умение. Фундаментальные и прикладные исследования в области гуманитарных наук. Гуманитарные науки: теория и методология. – № 3. – 2007. – С. 94-104.
12. Мартин Дж. Телематическое общество. Вызов ближайшего будущего / Дж. Мартин // Новая технократическая волна на Западе; под. ред. П. С. Гуревича. – М.: Прогресс, 1986.
13. Носова Г. Ю. Невизначеність соціального процесу: навколо ідентичності / Г. Ю. Носова – К: Стило, 2016. – 112 с.
14. Оноприенко В. И. Риски общества знаний и мегатехнологий / В. И. Оноприенко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1(21). – К.: НАУ, 2015. – С. 27-30.
15. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. – К.: «Абрис», 2002. – 742 с.
16. Хабермас Ю. Демократія. Разум. Нравственность / Ю. Хабермас. – М.: Academia, 1995. – 85 с.
17. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М.: «Издательство АСТ», 2003. – 603 с.
18. Хесле В. Кризис индивидуальной и коллективной идентичности / В. Хесле // Вопросы философии. – 1994. – № 10. – С. 113-123.
19. Хорунжий С. С. Род или недород? Заметки к онтологии виртуальности / С. С. Хорунжий // Вопросы философии. – 1997. – № 6. – С. 53-68.
20. Шиллер Г. Манипуляторы сознанием / Г. Шиллер; [пер. с англ.: науч. ред. Я. Засурский]. – М.: Мысль, 1980. – 326 с.
21. Ягодзінський С. М. Глобальні інформаційні мережі у соціокультурній перспективі: монографія / С. М. Ягодзінський // К.: Аграр Медіа Груп, 2015. – 276 с.
22. Baumeister R. Identity. Cultural Change and Struggle for Self. / R. Baumeister. – N. Y., Oxford, 1986.
23. Parsons T. Essays in sociological theory / T. Parsons. – New York: The Free Press, 1954. – 386 p.
24. Touraine A. Production de la société / A. Touraine. – Paris: Seuil, 1973. – P. 360.
6. Drotianko, L. (2015). Filosofii dialogu v kulturi informatsiinoi ery [Philosophy of dialogue in the information age culture]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu, Proceedings of the National Aviation University*, 1(21): 19-22 [in Ukrainian].
7. Erikson, (1999). Identichnost: yunost i krizis [Identity: Youth and Crisis]. Moscow: Hardaryky [in Russian].
8. Ignatov, M. (2011). Fenomen otchuzhdeniya v diskurse informatsionno-setevoy kultury: avtoref. dyss. na poluchenye uch. stepeny kand. fylos. nauk: spets. 09.00.13 [The phenomenon of alienation in the discourse of information network culture]. Belhorod [in Russian].
9. Kastels, M. (2000). Informatsionnaya epokha: ekonomika, obshchestvo i kultura [The Information Age: Economics, Society, and Culture]. – Moscow: GU VshE [in Russian].
10. Kon, I. (1978). Otkrytiye «Ya» [The discovery of "I"]. Moscow: Politizdat [in Russian].
11. Krylov, A. (2007). K voprosu o krizise identichnostey [On the issue of identity crisis]. *Znaniye. Ponimaniye. Umeniye. Fundamentalnyye i prikladnyye issledovaniya v oblasti gumanitarnykh nauk. Gumanitarnyye nauki: teoriya i metodologiya*, 3 [in Russian].
12. Martin, Dzh. (1986). Telematicheskoye obshchestvo. Vyzov blizhayshego budushchogo [Telematic Society. The challenge of the near future] *Novaya tekhnokraticeskaya volna na Zapade*. Moscow: Progress [in Russian].
13. Nosova, H. (2016). «Nevyznachenist sotsialnoho protsesu: around identity» [The uncertainty of the social process: around identity] *Nevyznachenist sotsialnoho процесу: навколо ідентичності*. Kyiv: Stylos [in Ukrainian].
14. Onopriyenko, V. (2015). Riski obshchestva znaniy i megatekhnologii [Risks of the knowledge society and megatechnologies]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filosofii. Kulturolohiya*, 1(21): 27-30 [in Russian].
15. Filosofskiy entsyklopedychnyy slovnyk [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. (2002). Kyiv: «Abrys» [in Ukrainian].
16. Khabermas, Yu. (1995). «Demokratiya. Razum. Nравstvennost» [Democracy. Mind. Moral]. – Moscow: Academia [in Russian].
17. Khantington, S. (2003). «Stolknoveniye tsivilizatsiy» [Clash of civilizations]. – Moscow: «Izdatelstvo AST» [in Russian].
18. Khesle, V. (1994). Krizis individualnoy i kollektivnoy identichnosti [The crisis of individual and collective identity]. *Voprosy filosofii*, 10:113-123 [in Russian].
19. Khorunzhiy, S. (1997). Rod ili nedorod? Zametki k ontologii virtualnosti [Gender or subculture? Notes on the ontology of virtuality]. *Voprosy filosofii*, 6: 53-68 [in Russian].
20. Shiller, G. (1980). «Manipulyatory soznaniyem» [Mind manipulators]. – Moscow: Mysl [in Russian].
21. Iahodzinskiy, S. (2015). Hlobalni informatsiini merezhi u sotsiokulturnii perspektivi [Global information networks in socio-cultural perspective]. – Kiev: Ahrar Media Hrup [in Ukrainian].
22. Baumeister R. (1986). Identity. Cultural Change and Struggle for Self. N.Y., Oxford.
23. Parsons, T. (1954). Essays in sociological theory. NY: The Free Press.
24. Touraine, A. (1973). Production de la société. Paris: Seuil.

H.A. Ченбай

ТРАНСФОРМАЦИИ ИДЕНТИЧНОСТИ В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ (СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ АСПЕКТ)

В статье исследуется трансформация идентичности в условиях информационно-технологической революции, которую характеризует влияние новейших информационно-коммуникационных технологий на все сферы жизни общества и повседневную жизнь человека. Автор акцентирует внимание на особенностях психологического, социологического и философского осмысления понятия идентичности в новых социокультурных условиях. Показано, что глобальные изменения, происходящие во всем мире, приводят к трансформациям всех базовых элементов культуры, что существенно влияет на условия формирования идентичности. Подчеркивается, что современное общество предлагает индивиду альтернативные модели идентификации, создавая новые виды, в частности, – виртуальный.

Ключевые слова: идентичность, идентификация, кризис идентичности, трансформация, информационно-технологическая революция, информационные сети, виртуализация, знак.

N. Chenbai

IDENTITY TRANSFORMATIONS IN THE CONTEXT OF INFORMATION-TECHNOLOGICAL REVOLUTION (SOCIO-CULTURAL ASPECT)

Introduction. The problem of identity is perpetually urgent, however, recently the number of publications devoted to the analysis of specific varieties of identities, their characteristics, factors influencing the formation of identities in the new socio-cultural conditions, has significantly increased. Such interest is generated by the processes of globalization, virtualization, creation of online communities, which significantly influence the conditions of identity formation. It makes researchers to adjust the existing concepts of identity, focusing on its transformations in the new socio-cultural reality. **Aim and tasks** is the identification of identity transformation features in the conditions of information and technological revolution. **Research methods.** A sociocultural methodological approach is applied to consider identity transformations in the context of ongoing changes. By means of comparative analysis, peculiarities in the coverage of the concept and nature of identity in different theories are revealed. **Research results.** A philosophical study of the phenomenon of identity has a centuries-old history dating back to the Antiquity. In the classical philosophical tradition, identity is associated with the most important characteristic of the individual, which presupposes the preservation of identity and counteracts "differences". In the postmodern era, attention to the term "identity" was exacerbated by the loss of confidence in traditional conceptualism, which is responsible for rising of ambiguity of the definitions themselves. In today's context, this problem continues to be revealed by contemporary researchers who declare new views on identity and the features of its transformation in a situation where the relationship between the individual and the social becomes a contradiction. **Discussion.** With the rapid growth of socio-cultural development, traditional social institutions have been gradually losing their stability, causing person's need to choose new identities. According to modern researchers, in the virtual culture itself changes the principle of existence and understanding of culture due to the "disappearance of meaning" sign. **Conclusion.** It is obvious from the research, a necessary condition for successful social adaptation of modern man to new socio-cultural conditions, is his ability to find and preserve identity. After all, each of us from time to time is forced to solve a difficult task: how to protect ourselves in the new social situations, to maintain a personal integrity and stability.

Keywords: identity, identification, identity crisis, transformation, information technology revolution, information networks, virtualization, sign.

УДК 1.101.014

Т.Г. Шоріна

ІДЕЇ «НОВОГО ПРОСВІТНИЦТВА» ЯК СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКА АЛЬТЕРНАТИВА В ОСМИСЛЕННІ ПРОБЛЕМ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Національний авіаційний університет

Анотація. В статті досліджується зв'язок особливостей глобальних проблем людства з організацією сучасної соціально-економічної системи. З'ясовуються культурні, соціально-філософські, етичні корені патології сучасної моделі світоустрою. Осмислюється концептуалізація ідей альтернативної світоглядної моделі, так званого «Нового Просвітництва, представлені науковцями Римського клубу. Відстежується синергія ідей «Нового Просвітництва» з «Новим Гуманізмом» А. Печеї; характером концепцій «ноосферного розвитку», «стійкого розвитку», глобального екологічного розвитку.

Ключові слова: суспільство ризику, глобальні загрози людства, глобальна безпека, фінансовий капіталізм, нове просвітництво, новий гуманізм, ноосферний розвиток, Римський клуб, екологічна криза.

Вступ

Істотною рисою сучасного етапу розвитку світової спільноти є загострення глобальних проблем людства та підвищення турботи про глобальну безпеку. На рубежі ХХ-ХХІ століть глобальні ризики перетворилися на реальні, які багато в чому визначають буденне життя громадян та особливості міжнародних відносин. Симптоматичним свідченням кризи глобальної безпеки можуть слугувати дві публічні заяви в стінах міжнародної організації ООН. На Генеральній Асамблеї ООН (2009 року) президент США Б. Обама визнавав, що «світ не справляється з глобальними проблемами» (Обама: 2009). На кліматичному саміті ООН у Нью-Йорку (2019 року) набули міжнародного розголосу звинувачення шведської екоактивістки Грети Тунберг світових лідерів у недостатній увазі до глобальної проблеми зміни клімату. «Ви вкрали мої мрії, моє дитинство своєю балаканиною – заявила Тунберг з трибуни ООН. – Люди страждають, люди вмирають, руйнуються цілі екосистеми. Ми на порозі масового вимирання! /.../» (Волошин, 2019). Тривога, страх і невизначеність стають визначальними соціально-психологічними та екзистенційними супутниками свідомості сучасної світової спільноти, враженої загрозою глобальних проблем.

Глобальними, як відомо, називаються проблеми, які зачіпають життєві інтереси всього населення планети та для свого вирішення вимагають спільних зусиль усіх держав світу. Усвідомлення й констатація проблеми є тільки передумовою її вирішення. Наступний крок – це узгодження правил і норм спільних дій. Загальною настановою стає вироблення нової етики взаємовідносин, в якій світове співтовариство декларує відмову від політики однобічних кроків, де важать переважно власні інтереси, та розпочинає «нову еру співпраці на основі взаємних інтересів і взаємоповаги» (Обама, 2009), щоби відтепер усі брали на себе частку відповідальності.

Мета та завдання

У статті досліджується зв'язок особливостей глобальних проблем людства з організацією сучасної соціально-економічної системи. Ставиться за мету з'ясування культурних, соціально-філософських, етичних коренів патології розвитку сучасної моделі світового розвитку. Осмислюється концептуалізація ідей альтернативної світоглядної моделі розвитку, так званого «Нового Просвітництва, представлені співпрезидентами Римського клубу Ернстом Фон Вайсакером (Німеччина) та Андерсом Вейкманом (Швеція) у доповіді «Come on! Capitalism, Short-termism,